



Наукові перспективи
Видавнича група



Bulletin of Science and Education

ВІСНИК науки та
освіти
ISSN 2786-6165 (ONLINE)

серії: філологія, культура і мистецтво,
педагогіка, історія та археологія, соціологія

№ 10(16) 2023

Видавнича група «Наукові перспективи»

**Громадська організація
«Християнська академія педагогічних наук України»**

«Вісник науки та освіти»

***(Серія «Філологія», Серія «Педагогіка», Серія «Соціологія»,
Серія «Культура і мистецтво», Серія «Історія та археологія»)***

Випуск № 10(16) 2023

Київ – 2023

Publishing Group «Scientific Perspectives»

Public organization

"Christian Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine"

"Bulletin of Science and Education"

*(Series" Philology ", Series" Pedagogy ", Series" Sociology ",
Series" Culture and Art ", Series" History and Archeology")*

Issue № 10(16) 2023

Kiev – 2023

«Вісник науки та освіти (Серія «Філологія», Серія «Педагогіка», Серія «Соціологія», Серія «Культура і мистецтво», Серія «Історія та археологія»)»:
журнал. 2023. № 10(16) 2023. С. 1232

Рекомендовано до видавництва Президією громадської наукової організації «Всеукраїнська Асамблея докторів наук з державного управління» (Рішення від 31.10.2023, № 10/10-23)



Згідно наказу Міністерства освіти і науки України 10.10.2022 № 894 журналу присвоєні категорії "Б" із історії та археології (спеціальність - 032 Історія та археологія) та педагогіки (спеціальність - 011 Освітні, педагогічні науки)

Згідно наказу Міністерства освіти і науки України від 23.12.2022 № 1166 журналу присвоєна категорія Б з філології (спеціальність - 035 філологія).

Журнал видається за підтримки Інституту філософії та соціології Національної академії наук Азербайджану, громадської наукової організації «Всеукраїнська асоціація педагогів і психологів з духовно-морального виховання» та громадської наукової організації «Всеукраїнська асамблея докторів наук з державного управління»

Журнал публікує наукові розвідки з теоретичних та прикладних аспектів філології, соціології, науки про освіту, історії, археології, а також, культурології та мистецтвознавства з метою їх впровадження у сучасній науково-освітній простір.

Цільова аудиторія: вчені, лінгвісти, літературознавці, перекладачі, мистецтвознавці, культурознавці, педагоги, соціологи, історики, археологи, а також, інші фахівці з різних сфер життєдіяльності суспільства, де знаходиться застосування тематики наукового журналу.



Журнал включено до міжнародної наукометричної бази Index Copernicus (IC), Research Bible, міжнародної пошукової системи Google Scholar.

Головний редактор: Гурко Олена Василівна - доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри англійської мови для нефілологічних спеціальностей Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, (Дніпро, Україна).

Редакційна колегія:

- ✦ Александрова (Верба) Оксана Олександрівна – доктор мистецтвознавства, доцент, професор кафедри теорії музики Харківського національного університету імені І. П. Котляревського, (Харків, Україна)
- ✦ Вакулик Ірина Іванівна - кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри журналістики та мовної комунікації Національного університету біоресурсів і природокористування України (Київ, Україна)
- ✦ Волошенко Марина Олександрівна - кандидат педагогічних наук, доцент кафедри психології та соціальної роботи Державного університету "Одеська Політехніка" (Одеса, Україна)
- ✦ Вуколова Катерина Володимирівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри романо-германської філології та перекладу Білоцерківського національного аграрного університету (Біла Церква, Україна), доцент Дніпровського відділення центру наукових досліджень та викладання іноземних мов Національної академії наук України, Дніпро, Україна (Дніпро, Україна)
- ✦ Головна Алла Василівна - кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри англійської філології і перекладу Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- ✦ Ісайкіна Олена Дмитрівна - кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри історії та документознавства Національного авіаційного університету, член Спілки краєзнавців України (Київ, Україна)
- ✦ Колмикова Олена Олександрівна - кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри гуманітарних дисциплін Дунайського інституту Національного університету "Одеська морська академія" (Одеса, Україна)
- ✦ Котельницький Назар Анатолійович - кандидат історичних наук, доцент кафедри права Чернігівського інституту інформації, бізнесу та права Міжнародного науково - технічного університету імені академіка Юрія Бугая, член - кореспондент Центру українських досліджень Інституту Європи РАН (Чернігів, Україна)
- ✦ Кошетар Уляна Петрівна - кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри української мови та культури Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- ✦ Куриш Наталія Костянтинівна – кандидат педагогічних наук, заступник директора з науково-навчальної роботи, Інститут післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області (Чернівці, Україна)
- ✦ Линтвар Ольга Миколаївна - кандидат філологічних наук, доцент кафедри англійської філології і перекладу Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- ✦ Литвинська Світлана Віталіївна - кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри української мови та культури Національного авіаційного університету, (Київ, Україна)
- ✦ Матійчин Ірина Мстиславівна – кандидат мистецтвознавства, доцент, доцент кафедри методики музичного виховання і диригування Навчально-наукового інституту музичного мистецтва Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (Дрогобич, Україна)
- ✦ Матяш Ольга Іванівна - доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри алгебри і методики навчання математики Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (Вінниця, Україна)
- ✦ Мацько Віталій Петрович - доктор філологічних наук, професор, професор кафедри української мови та літератури Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії (Хмельницький, Україна)

- ✚ Михайленко Любов Федорівна - доктор педагогічних наук, доцент, доцент кафедри алгебри і методики навчання математики Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (Вінниця, Україна)
- ✚ Михальчук Роман Юрійович - кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри всесвітньої історії Рівненського державного гуманітарного університету (Рівне, Україна)
- ✚ Мізюк Вікторія Анатоліївна – кандидат педагогічних наук, доцент, декан факультету управління, адміністрування та інформаційної діяльності Ізмаїльського державного гуманітарного університету (Ізмаїл, Україна)
- ✚ Міщенко Ірина Іванівна - кандидат мистецтвознавства, доцент, Заслужений працівник культури України, член Національної спілки художників України, доцент кафедри мистецтвознавчої експертизи Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв (Київ, Україна)
- ✚ Николаев Никола Ілліч - доктор історичних наук, професор кафедри історії на методикі її навчання Ізмаїльського державного гуманітарного університету (Одеса, Україна)
- ✚ Осова Ольга Олексіївна - доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри іноземної філології Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради (Харків, Україна)
- ✚ Палічук Юрій Іванович – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри медицини катастроф та військової медицини Буковинського державного медичного університету (Чернівці, Україна)
- ✚ Потенко Людмила Олександрівна - кандидат філологічних наук, доцент, директор Черкаського інформаційно-учбового тренінгового центру Національного університету «Одеська юридична академія», доцент кафедри іноземних мов НУ «ОЮА», членкиня Центру українсько-європейського наукового співробітництва (Одеса, Україна)
- ✚ Присяжнюк Олексій Миколайович - кандидат історичних наук, доцент кафедри всесвітньої історії та методології науки ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (Одеса, Україна)
- ✚ Прокопович Лада Валеріївна - доктор філософських наук, професор кафедри культурології та філософії культури Національного університету «Одеська політехніка» (Одеса, Україна)
- ✚ Робак Ігор Юрійович - доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри суспільних наук Харківського національного медичного університету (Харків, Україна)
- ✚ Руденко Юлія Анатоліївна - доктор педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики дошкільної освіти ДЗ "Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського (Одеса, Україна)
- ✚ Сидоренко Сергій Іванович - кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри англійської філології і перекладу Національного авіаційного університету (Київ, Україна)
- ✚ Січкаренко Галина Геннадіївна - доктор історичних наук, доцент, професор кафедри документознавства та інформаційної діяльності Державного університету телекомунікацій (Київ, Україна)
- ✚ Скляр Ірина Олександрівна - кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української філології, доцент кафедри світової літератури Горлівського інституту іноземних мов ДВНЗ Донбаський Державний педагогічний університет, постдокторант (м. Дніпро, Україна)
- ✚ Степанова Наталія Михайлівна - кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри дошкільної освіти, заступник з науки директора ННІ педагогічної освіти, соціальної роботи і мистецтва Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького (Черкаси, Україна)
- ✚ Стратулат Наталія Вікторівна, кандидат філологічних наук, доцент, професор кафедри правничої лінгвістики Національної академії внутрішніх справ, (Київ, Україна)
- ✚ Супрун Володимир Миколайович – доктор філологічних наук, доцент, професор кафедри журналістики та українознавства Національного університету водного господарства та природокористування (Рівне, Україна)
- ✚ Тележкіна Олеся Олександрівна - доктор філологічних наук (спеціальність "Українська мова"), доцент, професор кафедри мовної підготовки, педагогіки та психології Харківського національного університету міського господарства імені О. М. Бекетова, (Харків, Україна)
- ✚ Толочко Світлана Вікторівна – доктор педагогічних наук, професор, головний науковий співробітник лабораторії позашкільної освіти Інституту проблем виховання Національної академії педагогічних наук України (Київ, Україна)
- ✚ Хитровська Юлія Валентинівна - доктор історичних наук, професор, професор кафедри історії факультету соціології і права Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» (Київ, Україна)
- ✚ Федотова Оксана Олегівна - доктор історичних наук, старший науковий співробітник, професор кафедри інформаційної діяльності Маріупольського державного університету (Київ, Україна)
- ✚ Чикарькова Марія Юріївна - доктор філософських наук (спец. "філософія культури"), професор кафедри філософії та культурології Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (Чернівці, Україна)
- ✚ Шандра Наталія Андріївна - кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземних мов для природничих факультетів Львівського національного університету імені Івана Франка (Львів, Україна)
- ✚ Шеремет Інеса Володимирівна - кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри медикобіологічних та валеологічних основ охорони життя і здоров'я Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова (Київ, Україна)
- ✚ Шологон Лілія Іванівна - доктор історичних наук, доцент, професор кафедри історії Центральної та Східної Європи і спеціальних галузей історичної науки Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (Івано-Франківськ, Україна)
- ✚ Щербак Олена Володимирівна - кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри прикладної лінгвістики Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова (Миколаїв, Україна)
- ✚ Янкович Олександра Іванівна - доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки і методики початкової та дошкільної освіти Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (Тернопіль, Україна)
- ✚ Ярослав Сирник - доцент кафедри етнології та культурної антропології Вроцлавського університету (Вроцлав, Польща)

Статті розміщені в авторській редакції. Відповідальність за зміст та орфографію поданих матеріалів несуть автори.



ЗМІСТ

СЕРІЯ «ФІЛОЛОГІЯ»

Riabovol S.L.

Feasibility of using storytelling at practical english language classes for students of non-philological specialities.....16

Shutova M.O.

Methodological procedure for the reconstruction of ethnocultural stereotypes as the main technique of modern linguo-comparative studies.....26

Андерсон І.В., Івасишина Т.А.

Військова лексика: класифікація, роагматика, переклад (на матеріалі української та польської мов).....38

Бесараб О.М.

Організація роботи над науковим дослідженням: поради майбутнім науковцям.....47

Буданова Л.Г., Сілютіна І.О., Дудар О.В., Вайдич Т.В.

Соціокультурний аспект перекладу іноземної літератури: вплив перекладу на сприйняття та розуміння інших культур.....56

Буровська О.

Етапи формування індонезійської лексичної компетентності у навчанні майбутніх філологів.....67

Волкова А.С., Сніховська І.Е., Тимчук О.Т.

Мовні особливості жаргонів і підкатегорій мови в професійних спільнотах.....80

Воробйова С.В.

Сексизм та упередження проти жінок у гуморі англомовного середовища.....92

Гойда О.І.

Метафори та їхні когнітивні функції у вивченні німецької мови.....104



- Бялик О.В.**
*Теоретичні засади розвитку творчої індивідуальності майбутнього вчителя.....***396**
- Великдан Ю.В.**
*Реформування та переосмислення сутності трудової підготовки молоді в історії педагогіки у 20-30 рр. ХХ ст.....***406**
- Винничук О.Т., Янкович О.І.**
*Формування професійного потенціалу особистості студентів сучасних ЗВО.....***418**
- Вовк Н.В., Дубограй А.П.**
*Інклюзивне освітнє середовище на уроках трудового навчання: підходи, виклики та практичні рекомендації для успішної інтеграції учнів.....***432**
- Вовк Н.В., Кринична В.В.**
*Педагогічні умови ефективного формування громадянської компетентності в учнів на уроках трудового навчання.....***445**
- Войчун О.В.**
*Компетентнісний підхід як методологічний принцип формування у майбутніх фахівців готовності до фізичного удосконалення різних груп населення.....***458**
- Гнізділова О.А., Карпенко О.Є., Дубовик Ю.О.**
*Професійна підготовка майбутніх вихователів до впровадження ранньої профорієнтації в освітній процес ЗДО.....***469**
- Голубєва І.В., Познанський Р.В., Серман Л.І.**
*Вивчення та порівняння ефективності методик викладання іноземних мов для студентів різних спеціальностей.....***484**
- Григорчук Т.В.**
*Основні та допоміжні засоби дистанційного навчання та способи їх використання.....***495**
- Гулай О.І., Герасимчук Г.А., Бандура І.О.**
*Реалізація навчального процесу в умовах воєнного стану.....***509**
- Гуменникова Т.Р.**
*Розвиток лідерського потенціалу майбутніх фахівців з навігації та управління судном в умовах професійної підготовки, як ознака студентоцентрованого підходу.....***521**



УДК 378:373.091.12.011.3-051:005.336.5

[https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-10\(16\)-418-431](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-10(16)-418-431)

Винничук Олег Теофілович кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки та менеджменту освіти, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46406, тел.: (067)950-27-32, <https://orcid.org/0000-0002-9709-7296>

Янкович Олександра Іванівна доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки і методики початкової та дошкільної освіти, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46406, тел.: (0352) 53-39-58, <https://orcid.org/0000-003-253-5954>

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТІВ СУЧАСНИХ ЗВО

Анотація. Досліджено проблему формування професійного потенціалу особистості; з'ясовано основні принципи розвитку професійного потенціалу студентів сучасних закладів вищої освіти. Розглянуто праці вітчизняних та зарубіжних науковців про сутність поняття потенціалу людини. З'ясовано, що професійний потенціал людини змістовно та якісно виражає ступінь біологічної зрілості індивіда, якість соціальної зрілості особистості, перспективу професійно-особистісного формування людини в професії та через професію. Детально проаналізовано ієрархію потенціалів особистості; визначено основні сутнісні характеристики професійного потенціалу: багаторівневність змісту, системність, діалогічність, надмірність, динамічність та мінливість. Визначено професійний потенціал студента ЗВО як вид інтелектуального потенціалу особистості, що включає мотиваційно-цільовий, змістовний, операційно-діяльнісний, рефлексивно-оцінний компоненти, які відображають сукупність особистісних якостей і здібностей, психологічних станів, знань, умінь і навичок, необхідних для досягнення високого розвитку. Зазначено структурні компоненти формування професійного потенціалу майбутніх фахівців. Охарактеризовано та розглянуто специфіку використання не тільки традиційних методів навчання, але й продуктивних, які стимулюють активність студента і базуються на таких технологіях як: навчання,



співробітництво, метод проектів, навчання на основі об'єктів, різномірне навчання. Показано, що систематизацію організаційних форм і методів необхідно проводити з опорою на навчально-пізнавальну, науково-дослідну діяльність та виробничу практику, до яких включається майбутній фахівець у процесі підготовки. Виходячи з цього, були розроблені три взаємопов'язані блоки методів і форм, структурованих за принципом відповідності змістовним видам діяльності студентів у ЗВО: навчально-пізнавальної, науково-дослідницької та виробничої практики.

Ключові слова: освіта, професійний потенціал, принципи, методи, технології навчання, модель формування професійного потенціалу, структурні компоненти.

Vynnychuk Oleg Teofilovych Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Pedagogy and Education Management, Ternopil National Pedagogical University named after Volodymyr Hnatyuk, M. Kryvonosa St., 2, Ternopil, 46406, tel.: (067)950-27-32, <https://orcid.org/0000-0002-9709-7296>

Yankovych Oleksandra Ivanivna Doctor of pedagogical sciences, professor, head of the department of pedagogy and methods of primary and preschool education, Ternopil National Pedagogical University named after Volodymyr Hnatyuk, M. Kryvonosa St., 2, Ternopil, 46406, tel.: (0352) 53-39-58, <https://orcid.org/0000-003-253-5954>

FORMATION OF PROFESSIONAL POTENTIAL OF INDIVIDUALS OF CONTEMPORARY HIGHER EDUCATION INSTITUTION STUDENTS

Abstract. The problem of forming the professional potential of an individual's personality has been investigated. The main principles of developing the professional potential of students in modern higher education institutions have been elucidated. The works of both domestic and foreign scholars on the essence of the concept of human potential have been examined. It has been established that the professional potential of an individual meaningfully and qualitatively reflects the degree of an individual's biological maturity, the quality of the social maturity of the personality, the perspective of professional and personal development of a person in a profession and through a profession. The hierarchy of an individual's potentials has been thoroughly analyzed, and the main essential



characteristics of professional potential have been determined: multifaceted content, systematic nature, dialogicality, completeness, dynamism, and variability. The professional potential of students in higher education institutions is defined as a type of intellectual potential of the personality, which includes motivational and goal-setting, content, operational and activity, and reflexive and evaluative components that reflect a set of personal qualities and abilities, psychological states, knowledge, skills, and abilities necessary for achieving high-level development. The structural components of the formation of the professional potential of future specialists have been indicated. The specifics of using not only traditional teaching methods but also productive methods that stimulate student activity and are based on such technologies as learning, cooperation, project-based learning, object-based learning, and multilevel learning have been characterized and examined. It has been demonstrated that the systematization of organizational forms and methods should be carried out with a focus on the educational and cognitive, scientific and research activities, and production practice, which the future specialist includes in the training process. Based on this, three interrelated blocks of methods and forms structured according to the principle of compliance with the substantive types of student activities in higher education institutions have been developed: educational-cognitive, scientific-research, and production practice.

Keywords: education, professional potential, principles, teaching methods, learning technologies, model of professional potential formation, structural components.

Постановка проблеми. У сучасних реаліях роль новітніх інформаційних і телекомунікаційних технологій, які здійснюють значний вплив на всі сфери життєдіяльності суспільства, зокрема і на галузь освіти, є очевидною і безсумнівною. Однак, загалом, найістотнішим фактором, на який потрібно зважати під час використання цих технологій у системі освіти (і виховання), є саме людина. Якщо особистість - основа функціонування та розвитку суспільства, то фундаментальним принципом освіти повинно бути створення ефективних умов для розвитку індивідом свого потенціалу.

Вивчення формування професійного потенціалу особистості стало важливим аспектом розвитку суспільства, він є важливим процесом який допомагає розвивати навички, здібності та компетенції, необхідні для успішної професійної діяльності. Цей процес – індивідуальний, і кожна людина може обирати власний шлях розвитку. Особистісний



розвиток та становлення професійної компетентності відбуваються впродовж усього життя, - і важливо бути відкритим до нових викликів.

Потенціал особистості можна розглядати як системне утворення, що включає різні структурні складові та визначає здатність особистості керуватись стійкими внутрішніми критеріями, орієнтуватися у своїй життєдіяльності, зберігати стабільність діяльності та змістових орієнтацій навіть за умов впливу зовнішніх факторів. Він також впливає на формування системи відносин людини до зовнішнього світу і до самої себе.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Успішність людини в різних видах діяльності, розвиток здібностей та можливостей їх реалізації, а також успішність адаптації є важливими аспектами, пов'язаними з потенціалом особистості. Ці погляди відображаються у працях таких науковців, як Клібайс Т., Старинська Н., Краєва О., Кошіль І., Маноха О., Підласий І. та ін.

Поняття «потенціал» досліджувалося багатьма зарубіжними психологами. Seligman M., Steen T. A., Park N., Peterson C. розглядали його у контексті особистісних якостей, потенціал досліджувався у контексті психологічного благополуччя, поведінкового потенціалу тощо. Ці дослідження дають різноманітні перспективи для розуміння поняття «потенціал» у різних галузях.

Аналіз наукових публікацій показав, що одним з актуальних завдань, які постають перед сучасним освітнім середовищем, є створення умов, які б сприяли розвитку потенціалу кожної особистості. Більшість авторів згодні, що соціальне оточення має важливе значення як фактор підтримки цього розвитку але не є його основною складовою. Головною передумовою для успішного розвитку потенціалу особистості є активна участь самої особистості, яка реалізується через саморозвиток і розвиток особистісних властивостей. Ці властивості сприяють її індивідуалізації, соціалізації та професіоналізації.

Метою статті є вивчення сутнісних характеристик, аналіз структурних компонентів професійного потенціалу в процесі його формування у студентів сучасних закладів вищої освіти.

Виклад основного матеріалу. У рамках нашого дослідження особливий інтерес становить поняття «професійного потенціалу». Теоретичний аналіз змісту професійного потенціалу потребує уточнення самого поняття потенціалу. Загальнонаукове вживання поняття «потенціал» своїм корінням сягає у філософію Аристотеля, в якій акт і потенція розглядається як основа онтологічного розвитку. При цьому буття поділялося на «потенційне» і «актуальне», а становлення

розглядалося як перехід від першого до другого. За твердженням Аристотеля, дійсність, з погляду сутності, передреє можливості, тому розвиток відбувається як зміна дійсності на можливість.

Зарубіжні вчені Георг Клаус і Манфред Бур бачать у слові «потенційний» (potentiell) щось, що є можливим (ist möglich) або «здатність до дії» [1, с.57]. Х. Білефельд розглядає потенціал як величину та виробничу здатність (Wirkungsfähigkeit), спільність засобів; потенційно можливе (potentiell), потенціал (Potential, Potenz) – можливість [2, с.121]. У. Герман, Г. Луц розуміють під потенціалом виробничу можливість [3, с. 747].

У широкому значенні слова потенціал сприймається як запас ресурсів, можливостей, які можна використовувати на вирішення будь-якого завдання.

Професійна сфера життя особистості містить у собі реальні, справді існуючі аналоги всіх онтологічних рівнів людського буття. Дійсно, у сучасній науці особлива увага приділяється ієрархії потенціалів людини. Першим, найзагальнішим і фундаментальним рівнем ієрархії потенціалів людини є її біологічний потенціал, який визначається часткою використуваної індивідом енергії спожитих ним продуктів харчування. Другий рівень – це психічний потенціал індивіда, що є реалізованою в рамках психічної діяльності часткою біологічного потенціалу. Третій рівень обумовлений взаємодією людини із постійно складнішим навколишнім середовищем, насамперед із суспільством, і кваліфікується як особистісний потенціал. Цей рівень відрізняється від психічного своєю структурою і величиною, яка становить лише деяку частину психічного. На відміну від генетично заданого біологічного потенціалу людини її психічний потенціал може змінюватися під впливом умов життя, зокрема і особистісного потенціалу. Останній формується у кожного індивіда протягом усього життя, причому найбільш важливою фазою є підлітковий вік [4, с.241].

Враховуючи специфіку нашого дослідження професійного потенціалу особистості, найближчим родовим поняттям із трьох запропонованих потенціалів є інтелектуальний потенціал особистості, який найбільш повно проявляється та формується у професійній сфері життя людини, її змістовний та якісний рівень виражають ступінь біологічної зрілості індивіда, якість соціальної зрілості особистості, перспективу становлення культурно-історичної індивідуальності. «Професійний потенціал особистості, – зазначає І. Маноха, – це можливий у передбаченні, у прогнозуванні різнорівневий та багатовимірний розвиток «Я» особистості, який здійснюється самою



особистістю в процесі реалізації «справи життя», соціальної діяльності, професії. Професійний потенціал – це сутнісний для конкретної особистості рівень розвитку професійного ставлення до світу та всієї системи життєвих відносин загалом» [5].

Професійний потенціал особистості змістовно та якісно виражає ступінь біологічної зрілості індивіда, якість соціальної зрілості особистості, перспективу професійно-особистісного формування людини в професії та через професію. При цьому, на основі аналізу наукової літератури, ми відзначаємо наступні сутнісні характеристики професійного потенціалу: багаторівневість змісту, системність, діалогічність, надмірність, динамічність та мінливість.

1. Професійний потенціал відображає єдність просторово-часових характеристик, концентрує в собі одночасно **багаторівневість** зв'язків та відносин:

– тимчасовий рівень: передактуальний, актуальний та постакуальний стан, що відображає минуле, сучасне та майбутнє формування професійного потенціалу студента;

– етапний рівень відображає динаміку формування професійного потенціалу студента: становлення, активного розвитку та трансформації (перехід на стадію саморозвитку);

– результативний рівень інтегрує у собі горизонтальний і вертикальний зрізи. Горизонтальний зріз є рівнем сформованого професійного потенціалу: мінімальний, передмаксимальний і максимальний. Вертикальний зріз відбиває репродуктивно-продуктивний характер його прояву:

– репродуктивний рівень – це відтворення раніше актуалізованого рівня у світлі нових завдань;

– продуктивний рівень – зміна досягнутого рівня сформованого професійного потенціалу на вищій основі, відповідно до напрямку вектора особистісного зростання професійного потенціалу.

2. **Системність.** Структура професійного потенціалу студентів є складним системним утворенням. Кожен компонент є підсистемою, яка інтегрує в собі комплекс елементів, що її складають. Ступінь сформованих елементів та сила зв'язку між підсистемами професійного потенціалу визначають структуру його зовнішнього вираження. Таким чином, професійний потенціал має системний характер, внаслідок чого він має атрибути, властиві самоорганізуючим, цілеспрямованим, саморозвиненим системам (стійкість, потреба у розвитку та саморозвитку), має власну внутрішню логіку розвитку, що не зводиться до логіки суми її підсистем та логіки розвитку кожної підсистеми окремо.



3. **Надмірність, динамічність та мінливість.** Характерною рисою професійного потенціалу є його надмірність відносно реалізації, наявність запасу можливостей або критичної маси. Останнє є умовою, яка дає змогу студенту результативно вирішувати проблеми щодо його актуалізації та подальшого розвитку. Динамічність і мінливість професійного потенціалу відображають процес його формування [6].

Формування професійного потенціалу студента закладу вищої освіти ми розглядаємо як:

– невід’ємну частину загального процесу професійної підготовки студента;

– закономірну, цілеспрямовану зміну внутрішньої структури професійного потенціалу та зовнішніх форм її прояву, внаслідок чого виникають нові багаторівневі якісні його стани, основою яких є діалектична єдність можливого і дійсного, потенційного та актуального;

– саморегулюючий процес, тобто внутрішньо необхідний рух, «саморух» від наявних потенцій до вищих рівнів розвитку професійного потенціалу відповідно до циклів (етапів) даного процесу: становлення, активного розвитку, трансформації.

Сутнісні характеристики професійного потенціалу та взаємозв’язок із професійною підготовкою дозволяють виділити наступні його структурні компоненти (рис. 1).



Рис. 1. Структура професійного потенціалу

Коротко розкриємо кожен структурний компонент професійного потенціалу майбутніх спеціалістів.



Мотиваційно-цільовий компонент характеризує особистісне ставлення до діяльності, яке відображається у цільових установках, інтересах, мотивах. Він передбачає наявність у майбутніх спеціалістів низки цільових установок: розвиток інтересу до певного виду діяльності; розвиток потреби у створенні творчих продуктів (розробок); прагнення до набуття загальних та спеціальних знань, умінь та навичок; усвідомлення потреб, цілей, завдань, вирішення яких призведе до створення оригінального продукту (виробу).

Змістовий компонент професійного потенціалу включає сукупність методологічних (філософських, загальнонаукових, спеціальнонаукових), теоретичних та технологічних знань.

Операційно-діяльнісний компонент професійного потенціалу заснований на комплексі умінь та навичок організації професійної діяльності. Цей компонент відображає можливості майбутніх фахівців у створенні чогось нового та спрямований на самовизначення та самовираження в індивідуальній професійній діяльності.

Рефлексивно-оцінний компонент професійного потенціалу характеризує осмислення, самоаналіз та самооцінку власної професійної діяльності та включає: внутрішні процеси осмислення та самоаналізу, самооцінку власної професійної діяльності та її результатів; уточнення шляхів організації професійної діяльності; визначення на основі власного досвіду оптимальних методів та прийомів роботи; оцінку співвідношення своїх можливостей та рівня вимог у професійній діяльності.

Наведена вище структура професійного потенціалу особистості та врахування найближчих родових зв'язків дає змогу сформулювати визначення даного поняття. Професійний потенціал студента ЗВО є видом інтелектуального потенціалу особистості, який містить мотиваційно-цільовий, змістовний, операційно-діяльнісний, рефлексивно-оцінний компоненти, що відображають сукупність особистісних якостей і здібностей, психологічних станів, знань, умінь і навичок, необхідних для досягнення високого розвитку.

Методи навчання, які дають змогу поступово нарощувати ступінь активності та самостійності студентів у формуванні свого професійного потенціалу, – це:

- 1) пояснювально-ілюстративний, що забезпечує передачу великого масиву інформації;
- 2) репродуктивний, що вводить студентів у діяльність із застосування знань у типових ситуаціях за поданими інструкціями та правилами;



3) проблемний виклад, що дає змогу включити майбутніх фахівців у сумісний пошук;

4) частково-пошуковий, що забезпечує організацію активного пошуку рішення висунутих у навчанні (або самостійно сформульованих студентами) професійних завдань;

5) дослідницький, який дає змогу підготувати студентів до самостійної діяльності для підвищення свого професійного потенціалу [7].

Аналіз наукових джерел свідчить, що сьогодні маємо детально охарактеризовані традиційні методи вирішення різних інтелектуальних завдань, багато з яких спрямовані на розвиток здатності особистості підвищувати свій професійний потенціал. Це логічні методи, в яких переважають логічні правила аналізу, порівняння, узагальнення, класифікації, індукції, дедукції тощо [8]. Однак відомо, що одним з основних недоліків існуючої системи навчання є формування стійкої установки студента на копіювальну діяльність. Для зміни практики, що склалася, ми у своєму дослідженні, крім традиційних, пропонуємо застосовувати продуктивні методи навчання, які стимулюють активність студента і базуються на таких технологіях як: розвиваюче навчання, навчання у співпраці, метод проєктів, навчання на основі об'єктів, різнорівневе навчання [9]. Характеристика та специфіка використання цих методів для формування професійного потенціалу студентів ЗВО представлена у таблиці 1.

Таблиця 1

Технології навчання та методи формування професійного потенціалу студентів

Технологія навчання	Методи	Зміст	Завдання	Роль педагога	Характер контактів
Навчання у співпраці	Методи активного навчання	Спільний (поділений, розподілений) пошук, в результаті якого студенти працюють разом, колективно конструюючи, продукуючи нові знання, а не відкриваючи об'єктивні реалії.	<ul style="list-style-type: none"> – Розвиток умінь встановлювати соціальні контакти з іншими членами колективу; – розвиток умінь грамотно та логічно писати; – організація спільної пізнавальної діяльності. 	<ul style="list-style-type: none"> – Ставить навчальне завдання; – керує процесом дискусій, – створює сприятливе середовище спілкування, психологічний клімат, за яких студенти могли б працювати у співпраці; – є повноправним учасником процесу навчання. 	Робота студентів у малих групах чи колективі над вирішенням будь-якої проблеми, теми, питання.



Продовження табл. 1

<p>Метод проєктів</p>	<p>Пошукові методи; постановка пізнавальних завдань</p>	<p>Комплексний метод навчання, що дає змогу будувати навчальний процес, виходячи з інтересів студентів, дає їм можливість проявити самостійність у плануванні, організації та контролі своєї навчально-пізнавальної діяльності, результатом якої є створення будь-якого продукту чи явища.</p>	<p>– Розвиток пізнавальних, творчих інтересів студентів; – розвиток умінь самостійно конструювати свої знання; – розвиток умінь орієнтуватися в інформаційному просторі; – розвиток критичного мислення.</p>	<p>– Вибір та обговорення головної ідеї, цілей та завдань майбутнього проєкту; – докладне структурування змістовної частини проєкту з вказівкою поетапних результатів і термінів подання результатів; – виділення підзавдань для певних груп студентів та підбір необхідних матеріалів; підбиття підсумків.</p>	<p>Самостійна діяльність студентів – індивідуальна, парна, групова, яку студенти виконують протягом певного проміжка часу.</p>
<p>Різномірне навчання</p>	<p>Особистісноорієнтовані методи навчання</p>	<p>Враховуються індивідуальні особливості та відмінності студентів</p>	<p>– Здійснення індивідуальної траєкторії навчання для конкретного студента</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Виявлення індивідуальних здібностей кожного студента; • побудова індивідуальної траєкторії навчання відповідно до індивідуальних можливостей; • підбір необхідних засобів навчання та проведення індивідуальних консультацій; • коригування навчання відповідно до досягнутих результатів. 	<p>Комплектування груп студентів різного рівня навчання: з урахуванням загальної та спеціальної підготовки, за інтересами, за професійною орієнтацією, для «передових» студентів.</p>
<p>Об'єктно-орієнтоване навчання</p>	<p>Метод структурування інформації</p>	<p>Чітке структурування навчальної інформації, змісту навчання та організації роботи студентів з повними, логічно завершеними навчальними об'єктами.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Видача за допомогою кожного об'єкта (блоку) певної самостійної порції знань, необхідних вміння; • організація навчання в індивідуальному режимі; • здійснення рейтингового оцінювання знань та умінь студентів. 	<ul style="list-style-type: none"> • Розробка навчальних об'єктів; • регулювання послідовності вивчення навчальних об'єктів; • контроль за рівнем знань та умінь студентів. 	<p>Можливість охопити процесом навчання велику кількість студентів, поставити навчання на потік.</p>

Використання представлених у таблиці методів дозволяє вирішити два завдання: ліквідувати абстрактність навчання (розвинути реальні практичні навички у студентів), а також здійснити орієнтацію на самопідготовку студентів та глибоке осмислення теоретичних та практичних основ майбутньої спеціальності. Останнє - особливо актуальне у зв'язку з лавиноподібним зростанням обсягу інформації дисциплін на сучасному етапі розвитку суспільства.

У ЗВО функціонують різноманітні організаційні форми навчання: лекції, практичні заняття у різновидах – семінари, лабораторні роботи, практикуми, самостійна робота студентів під контролем викладача. У дидактиці ці форми трактуються як методи управління пізнавальної діяльності на вирішення певних дидактичних завдань. У той же час лекція, семінар, практичне заняття, самостійна робота виступають як організаційні форми навчання, оскільки є способами здійснення взаємодії студентів та викладачів, у рамках якої реалізуються зміст та методи навчання.

Нові геополітичні, економічні та екологічні умови змусили здобувачів освіти переглянути критерії вибору форми навчання, у зв'язку з чим стає надзвичайно актуальним впровадження у навчальний процес сучасних форм навчання, яскравим прикладом такої форми навчання є дистанційне навчання. Дистанційне навчання виникло відносно недавно і тому, завдяки цій новизні, воно орієнтується на найкращий методичний досвід, накопичений різними освітніми установами по всьому світі – використання сучасних та високоефективних педагогічних технологій, які відповідають потребам сучасної освіти та суспільства загалом. Завдяки більшій «методичній» свободі та незалежності дистанційні курси порівняно з традиційною університетською освітою будуються на інноваційних підходах до навчання [10].

Оскільки будь-який метод навчання та будь-яка форма організації через свої специфічні особливості реалізує властиві саме їм функції у формуванні у майбутніх фахівців професійного потенціалу, то ми розглянули деякі загальні проблеми, пов'язані з їх застосуванням у процесі підготовки. Систематизацію організаційних форм і методів необхідно проводити з опорою на навчально-пізнавальну, науково-дослідну діяльність та виробничу практику, до яких включається майбутній спеціаліст у процесі підготовки. Виходячи з цього, були визначені три взаємопов'язані блоки методів і форм, структурованих за принципом відповідності змістовним видам діяльності студентів у ЗВО (табл. 2).



Таблиця 2

Форми та методи формування професійного потенціалу студентів ЗВО

Вид діяльності	Форми	Методи
Навчально-пізнавальна діяльність	Лекції (пояснювально-ілюстративні, проблемні), лекція із задалегідь запланованими помилками, практичні семінари, лабораторні заняття в комп'ютерних класах, робота над індивідуальним проектом, темою	Пояснювально-ілюстративний, репродуктивний, проблемний виклад, частково-пошуковий; Навчально-ділові ігри; методи різномірного навчання, метод навчання на основі навчальних об'єктів, методи навчання у співпраці
Науково-дослідницька діяльність	Проблемні лекції, проблемні семінари та практикуми, робота над науково-дослідною темою, навчальні комунікаційні проекти, самостійна робота студентів, конференція, відеоконференція	Частково-пошуковий, дослідницький; творчі доповіді, навчально-дослідницька гра; метод проектів, метод телекомунікаційних проектів, методи навчання у співпраці
Виробнича практика	Науково-практична конференція, виробничий практикум	Методи навчання у співпраці, метод проектів, метод телекомунікаційних проектів, самооцінка

Загалом, формування професійного потенціалу студентів ЗВО має структурну організацію, задається змістом структурно-функціонального інваріанту методичної системи, а виділені нами компоненти не лише сприяють формуванню професійного потенціалу студентів в освітній системі закладу вищої освіти, але й забезпечують досягнення заданого результату.

Висновки. Отже, вивчення та розвиток професійного потенціалу особистості є багатограничним процесом, який вимагає постійного самовдосконалення та активної участі у професійній спільноті, крім того, це сприяє кар'єрному зростанню та досягненню успіху в обраній сфері діяльності. Професійний потенціал студентів визначається їхніми знаннями, навичками, вміннями та особистими якостями, які вони можуть використовувати для досягнення успіху у своїй майбутній кар'єрі. Він може бути розвинений шляхом активної участі у навчальному процесі та залучення до професійних практик. Одним із ключових факторів розвитку професійного потенціалу студента є вибір тієї спеціальності або напрямку навчання, який відповідає їхнім інтересам і здібностям. Крім того, важливо активно працювати над



саморозвитком, здобувати нові знання, брати участь у професійних тренінгах та семінарах. Студенти також повинні розвивати комунікативні навички, лідерські якості, креативність та критичне мислення, що допомагає їм стати більш конкурентоспроможними на ринку праці. Важливо зазначити, що розвиток професійного потенціалу є постійним процесом, який триває впродовж усього життя. Студенти повинні бути готові до постійного вдосконалення, навчання нових технологій та методів роботи, а також до адаптації до змін у своїй галузі.

Література:

1. Klaus G. und Buhr M. Philosophisches Wörterbuch. Leipzig, 1965. 356 s.
2. Bielefeld H. H. Russisch-Deutsches Wörterbuch. Berlin, 1961. 246 s.
3. Herrmann U., Lutz G. Die neue deutsche Rechtschreibung. Gutersloh, 1996. 886 s.
4. Heckhausen H. Motivation und Handeln. Zweite, völlig überarbeitete und ergänzte Auflage. Berlin : Springer, 1989. 806 s.
5. Маноха І. П. Професійний потенціал особистості: досвід онтологічного дослідження. Автореф. дис. на здобуття вченого ступеня канд. психол. наук. Київ, 1993. 48 с.
6. Кошіль О. П. Педагогічний потенціал освітнього середовища дошкільного навчального закладу. *Педагогічна освіта: Теорія і практика. Психологія. Педагогіка*. 2017. № 27. URL : <https://www.pedosvita.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/154>.
7. Міляєва, В., Лебідь, Н., Бреус, Ю. Теоретичний аналіз поняття «потенціал особистості». Проблеми сучасної психології: зб. наук. пр. Кам'янець-Подільського нац. ун-ту ім. Івана Огієнка, ін-ту психології ім. Н.С.Костюка НАПН України/ за ред. С.Д.Максименка, Л.А.Онуфрієвої. Вип.15. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2013. С.405-415.
8. Підласий І., Трипольська С. Формування професійного потенціалу як мета підготовки вчителя. *Рідна школа*. 1998. № 1. С. 3–8.
9. Клібайс Т., Старинська Н., Краєва О. До проблеми життєстійкості та самоактуалізації як складових ресурсного потенціалу особистості. *Перспективи та інновації науки (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»)*. 2021. № 5(5). С. 772–779.
10. Гудінг Д., Леннокс Д. Людина та її світогляд. Для чого ми живемо і яке наше місце у світі. Т. 1. Львів : Людина та її світогляд, 2008. 413 с.

References:

1. Klaus G. und Buhr M. Philosophisches Wörterbuch. Leipzig, 1965. 356 s.
2. Bielefeld H. H. Russisch-Deutsches Wörterbuch. Berlin, 1961. 246 s.
3. Herrmann U., Lutz G. Die neue deutsche Rechtschreibung. Gutersloh, 1996. 886 s.
4. Heckhausen H. Motivation und Handeln. Zweite, völlig überarbeitete und ergänzte Auflage. Berlin : Springer, 1989. 806 s.
5. Manokha I. P. Profesiyni potentsial osobystosti: dosvid ontolohichnoho doslidzhennia. [Professional potential of an individual: experience of ontological research]. Avtoref. dys. na zdobuttia vchenoho stupenia kand. psykhol. nauk. Kyiv, 1993. 48 s.



6. Koshil O. P. Pedagogichnyi potentsial osvithno seredovyshcha doshkilnoho navchalnoho zakladu. [Pedagogical potential of the educational environment of a preschool educational institution]. *Pedahohichna osvita: Teoriia i praktyka. Psykholohiia. Pedahohika*. 2017. № 27. URL : <https://www.pedosvita.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/154>.

7. Miliarieva V. R., Lebid N. K., Breus Yu. V. Teoretychnyi analiz poniattia potentsialu osobystosti. [Theoretical analysis of the concept of "personal potential"]. *Problemy suchasnoi psykholohii* : zb. nauk. pr. Kamianets-Podilskoho nats. un-tu im. Ivana Ohiiienka, In-tu psykholohii im. H. S. Kostiuuka NAPN Ukrainy / za red. S. D. Maksymenka, L. A. Onufriievoi. Vyp. 15. Kamianets-Podilskiy : Aksioma, 2013. S. 405–415.

8. Pidlasyi I., Trypolska S. Formuvannia profesiinoho potentsialu yak meta pidhotovky vchytelia. [Formation of professional potential as a goal of teacher training]. *Ridna shkola*. 1998. № 1. S. 3–8

9. Klibais T., Starynska N., Kraieva O. Do problemy zhyttiistiikosti ta samoaktualizatsii yak skladovykh resursnoho potentsialu osobystosti. [To the problem of sustainability and self-actualization as components of the individual's resource potential]. *Perspektyvy ta innovatsii nauky (Seriiia «Pedahohika», Seriiia «Psykholohiia», Seriiia «Medytsyna»)*. 2021. № 5(5). S. 772–779.

10. Hudinh D., Lennoks D. Liudyna ta yii svitohliad. Dlia choho my zhyvemo i yake nashe mistse u sviti. [Man and his worldview. What do we live for and what is our place in the world]. T. 1. Lviv : Liudyna ta yii svitohliad, 2008. 413 s.